

GOOGLANJEM DO DIJAGNOZE – INFORMACIJSKA PISMENOST MEDICINSKIH SESTARA I TEHNIČARA KB DUBRAVA

GOOGLE A DIAGNOSIS – INFORMATION LITERACY OF NURSES IN UNIVERSITY HOSPITAL DUBRAVA

Lovela Machala Poplašen

lmachala@snz.hr

Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet, Škola narodnog zdravlja „Andrija Štampar”, Knjižnica „Andrija Štampar”

Ida Vuletić

ivuletic@kbd.hr

Klinička bolnica „Dubrava”, Knjižnica

UDK / UDC 374:614.253.5

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Sažetak

Informacijski pismena osoba treba prepoznati i imati svijest o postojanju potrebe za informacijom te je treba moći samostalno potražiti, koristeći pouzdane izvore znanja. Cilj istraživanja je bio istražiti stupanj i obrazac informacijske pismenosti i ponašanja medicinskih sestara i tehničara Kliničke bolnice Dubrava kao specifične grupe koja svakodnevno mora biti spremna kritički razmišljati u brzom ritmu kliničkog okruženja radi pružanja što primjerenije i bolje zdravstvene skrbi. Teorijski okvir za provedbu anketnog upitnika istraživanja bili su *Standardi kompetencija za informacijsku pismenost medicinskih sestara*. Istraživanje je provedeno u ožujku 2017. godine. Anketni upitnik popunila su ukupno 193 ispitanika. Utvrđeno je postojanje potrebe za korištenjem informacijskih izvora u svakodnevnom radu (96%) medicinskih sestara i tehničara. Rezultati istraživanja pokazuju slabo poznavanje specijaliziranih izvora medicinskih informacija utemeljenih na dokazima i češće korištenje nespecijaliziranih baza podataka i pretraživača u kreiranju i pretraživanju specijaliziranih medicinskih upita. Predlaže se uključivanje i jačanje uloge knjižničara u procesu stvaranja nastavnih aktivnosti i projekata koji bi poticali razvijanje informacijske pismenosti u obrazovanju medicinskog osoblja, te ih educirati o pretraživanju relevantnih znanstvenih informacija izvan Googlea.

Ključne riječi: informacijska pismenost, Klinička bolnica Dubrava, medicinske sestre i tehničari, specijalne knjižnice, visokoškolske knjižnice

Summary

An Information Literate Person needs to be able to recognise and be conscious of the need for information, they must be able to search for it and find it using reliable sources. The aim of this research was to explore the level and pattern of information literacy of nurses employed at the University Hospital Dubrava, as a specific group that has to be prepared to analyse information rapidly in a clinical setting so that they could provide the most appropriate and best health care possible. *The Information Literacy Competency Standards for Nursing* provided a theoretical framework for this research. The research was carried out in March 2017. A total of 193 subjects completed the questionnaire. The results confirmed the need for use of information sources in nurses' daily work (96%), but they also indicated a lack of knowledge regarding specialised evidence based medicine information sources, and the use of non-specialised databases and search engines in forming and searching specialised medical queries. We recommend greater inclusivity and strengthening of the role of the librarian in the process of creating curricula and projects that would encourage the development of information literacy in nursing education, which would indirectly enable them access to scientific sources outside of Google.

Key words: information literacy, University Hospital Dubrava, nurses, special libraries, academic libraries

Uvod

Prijašnja istraživanja pokazuju da rezultati medicinskih istraživanja sporo ulaze u kliničku praksu, te je prepoznavanje tog raskoraka dovelo do razvoja medicine utemeljene na dokazima.¹ Povezivanje rezultata temeljnih i primijenjenih istraživanja sa svakodnevnom praksom jedan je od ključnih preduvjeta poboljšanja zdravstvene skrbi. Proširenje i pojednostavljenje pristupa znanstvenoj literaturi omogućilo je lakšu dostupnost medicinskih informacija liječnicima i bolesnicima. Medicina utemeljena na dokazima (engl. *evidence based medicine*) označava promišljen i metodički pristup u postupku donošenja medicinske odluke i definira se kao savjesna, jasna i kritička primjena najboljeg znanstvenog dokaza u donošenju odluka o skrbi za pojedinog bolesnika.²

Sestrinstvo utemeljeno na dokazima je postupak kojim sestre donose kliničke odluke, razmatrajući pri tome najbolji dostupni znanstveni dokaz, kliničko iskustvo, kao i osobine te karakteristike bolesnika, u okvirima raspoloživih mogućnosti. Izbor najboljeg dokaza je nastao iz dobro postavljenog informacijskog upita i rezultata njegova

¹ Markulin, H.; J. Petrak. Informacijski mrežni servis: potpora knjižnice u provođenju prakse utemeljene na znanstvenim dokazima. // *Liječnički vjesnik* 136, 1/2(2014), 49. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/172587>

² Hurwitz, S. R.; D. C. Slawson. Should we be teaching information management instead of evidence-based medicine? // *Clinical Orthopedic and Related Research* 10, 468(2010), 2635. DOI: 10.1007/s11999-010-1381-x

pretraživanja.³ Svaki zdravstveni djelatnik mora posjedovati kompetencije za sustavno pronalaženje, interpretaciju i primjenu suvremenih znanstvenih dokaza i otkrića koji služe kao osnovica za kliničko odlučivanje te procjenu kliničke prakse i provođenja istraživanja.⁴ Informacijska pismenost stavlja naglasak na samostalno učenje, kritičko razmišljanje i rješavanje problema. Treba istaknuti da informacijska pismenost ne smije biti reducirana samo na knjižnične ili računalne vještine, već se treba poimati kao odgovor na kulturni, društveni i ekonomski razvoj informacijskog društva.⁵

Godine 2013. doneseni su *Standardi kompetencija za informacijsku pismenost medicinskih sestara* (engl. *Information Literacy Competency Standards for Nursing*) uz odobrenje *The Association of College & Research Libraries*.⁶ U *Standardima* se napominje važnost sudjelovanja knjižničara u stvaranju nastavnih aktivnosti koje bi poticale razvijanje informacijske pismenosti u cjeloživotnom obrazovanju medicinskih sestara. Provedena istraživanja o sestrinskim kompetencijama potrebnim za informacijsko opismenjavanje i strategije pretraživanja^{7, 8, 9} pokazuju da su sestre zainteresirane i da imaju potrebu za daljnjim učenjem i razvijanjem informacijskih znanja i vještina, ali i da ih još uvijek nisu prihvatile u dovoljnoj mjeri, niti uvrstile u skup svojih temeljnih zadaća.

Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je bio utvrditi postojanje svijesti o informacijskoj pismenosti i njezine obrasce ponašanja u segmentu korištenja informacijskih izvora kod medicinskih sestara i tehničara te utvrditi ulogu knjižnice u tom procesu. Ispitani su stavovi u području informacijske pismenosti, navike korištenja i svijesti o vlastitoj kompetenciji, te informacijsko ponašanje. Istraživanje je provedeno kao preliminarni pokazatelj stvarne slike informacijske pismenosti medicinskih sestara i tehničara jed-

³ Majid, S.; S. Foo; B. Luyt; X. Zhang; Y. Theng; A. Chang; I. A. Mokhtar. Adopting evidence-based practice in clinical decision making: nurses' perceptions, knowledge and barriers. // *Journal of Medical Library Association* 99, 3(2011), 230. DOI: 10.3163/1536-5050.99.3.010

⁴ Rosenberg, W.; A. Donald. Evidence based medicine: an approach to clinical problem solving. // *British Medical Journal* 310(1995), 1123.

⁵ American Library Association. Presidential Committee on Information Literacy: final report. Washington, D.C: ALA, 1989. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential>

⁶ Information literacy competency standards for nursing. // *The Association of College & Research Libraries: ACRL*. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <http://www.ala.org/acrl/standards/nursing>

⁷ Majid, S.; S. Foo; B. Luyt; X. Zhang; Y. Theng; A. Chang; I. A. Mokhtar. Nav. dj., 230.

⁸ Jacobs, S. K.; P. Rosenfeld; J. Haber. Information literacy as the foundation for evidence-based practice in graduate nursing education: a curriculum-integrated approach. // *Journal of Professional Nursing* 19, 5(2003), 322.

⁹ Cheek, J.; I. Doskatsch. Information literacy: a resource for nurses as lifelong learners. // *Nurse Education Today* 18(1998), 243.

ne od većih kliničkih bolnica u Hrvatskoj i važnosti uključivanja knjižnice u obrazovanje i pomoć u svakodnevnom radu.

Metode i uzorak istraživanja

Podaci su prikupljeni metodom anketnog upitnika tijekom ožujka 2017. godine. Anketa je u tiskanom obliku podijeljena na odjele KB Dubrava. Upitnik je bio anonim i sadržavao je 18 pitanja zatvorenog i otvorenog tipa, vezanih uz strukturu i metodu pisanja znanstvenog rada te općenitih upita o navikama korištenja informacijskih izvora i knjižnica. U uvodnom djelu upitnika ispitanicima je objašnjena svrha istraživanja i namjena korištenja prikupljenih podataka, te su upućeni na odgovornu osobu za prikupljanje i analizu podataka/odgovora. Provođenje ankete obavljeno je uz odobrenje glavne sestre i ravnatelja KB Dubrava. Općeniti dio upitnika odnosio se je na dob, spol i obrazovanje ispitanika. Skupina specifičnih pitanja sastojala se od pitanja vezanih za način komunikacije u medicinskoj zajednici, pitanja vezana uz poznavanje i korištenje medicinskih informacijskih izvora te korištenja knjižnica.

Analiza rezultata

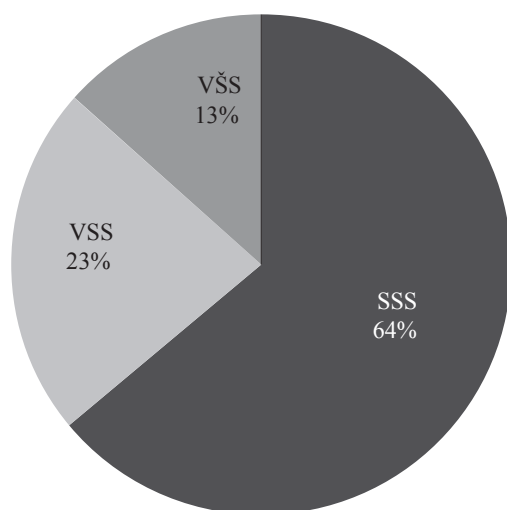
Za analizu rezultata korištena je deskriptivna statistička analiza podataka. Uzorak je obuhvatio 193 medicinskih sestara i tehničara¹⁰ KB Dubrava što čini 23,27% od ukupnog broja zaposlenih medicinskih sestara i tehničara prosječne dobi 36 godina, od čega je 83% žena.¹¹ Uzorak prema stupnju obrazovanja čine: 64% ispitanika srednje stručne spreme, 23% visoke stručne spreme i 13% više stručne spreme (Slika 1.).

Većina, 96% ispitanika je iskazalo potrebu za korištenjem informacijskih izvora i usluga (Pitajte knjižničara) u svakodnevnom radu. Najveći broj ispitanika pretragu započinje tražilicom Google, a samo 4% njih je odabralo znanstvene baze podataka (Slika 2.).

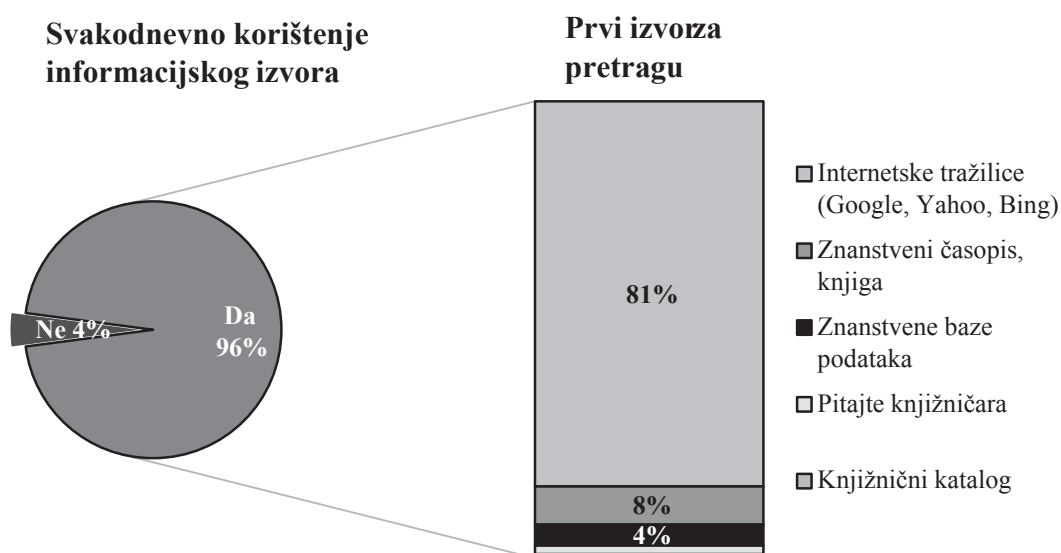
Na pitanje koje znanstvene baze podataka koriste pri pretraživanju (Slika 3.), nije bio ponuđen izbor odgovora već je ispitanik morao sam upisati odgovor. S obzirom na razinu obrazovanja ispitanika u sklopu kojeg su morali napisati barem jedan stručni rad, bilo je za očekivati da će ispitanici znati razlikovati znanstvenu bazu podataka od npr. Njuškala i portala za pretraživanje, no većina je pokazala nerazumijevanje termina *znanstvena baza podataka*. Samo 29,03% upisanih odgovora su zaista

¹⁰ Medicinski tehničar je termin u hrvatskom jeziku za mušku osobu koja obavlja poslove medicinske sestre.

¹¹ Prema podacima iz ožujka 2017. godine, u KB Dubrava bilo je zaposleno ukupno 838 medicinskih sestara i tehničara. Od čega su 214 više medicinske sestre/tehničari. Podaci su dobiveni na dan 14. ožujka 2017. godine iz kadrovske službe KB Dubrava.

Slika 1. Stupanj obrazovanja ispitanika

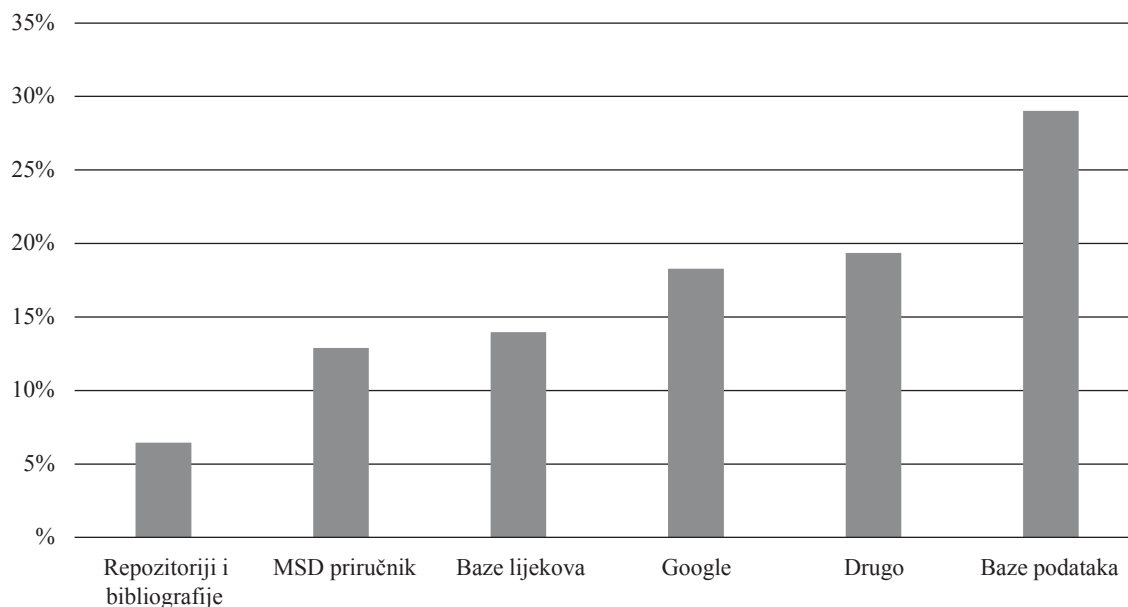

Slika 2. Potreba za svakodnevnim korištenjem informacijskih izvora, usluga te prvi izbor za pretragu

bile baze podataka (Scopus, PubMed/Medline, Ovid, Web of Science, EBSCO, UpToDate). Upisivani su repozitorij Dabar, portal Hrčak i bibliografija CROSB. Drugi najčešće upisani pojam s 18,28% odnosio se na tražilicu Google, dok je 12,90% ispitanika upisalo MSD priručnik dijagnostike i terapije. Manji broj ispitanika, 13,98% koristi izvore podataka o lijekovima (Halmed, baza lijekova, HZMO lista lijekova), što su zasigurno izvori koji im pružaju informacije potrebne za svakodnevni rad s pacijentima.

U anketnim pitanjima je bilo navedeno korištenje znanstvenih baza podataka u svakodnevnom radu. Iz dobivenih rezultata, pod 'drugo' (za odgovor je ponuđena opcija otvorenog tipa) odgovarali su: Njuškalo, časopisi, knjige, internet, Wikipedija,

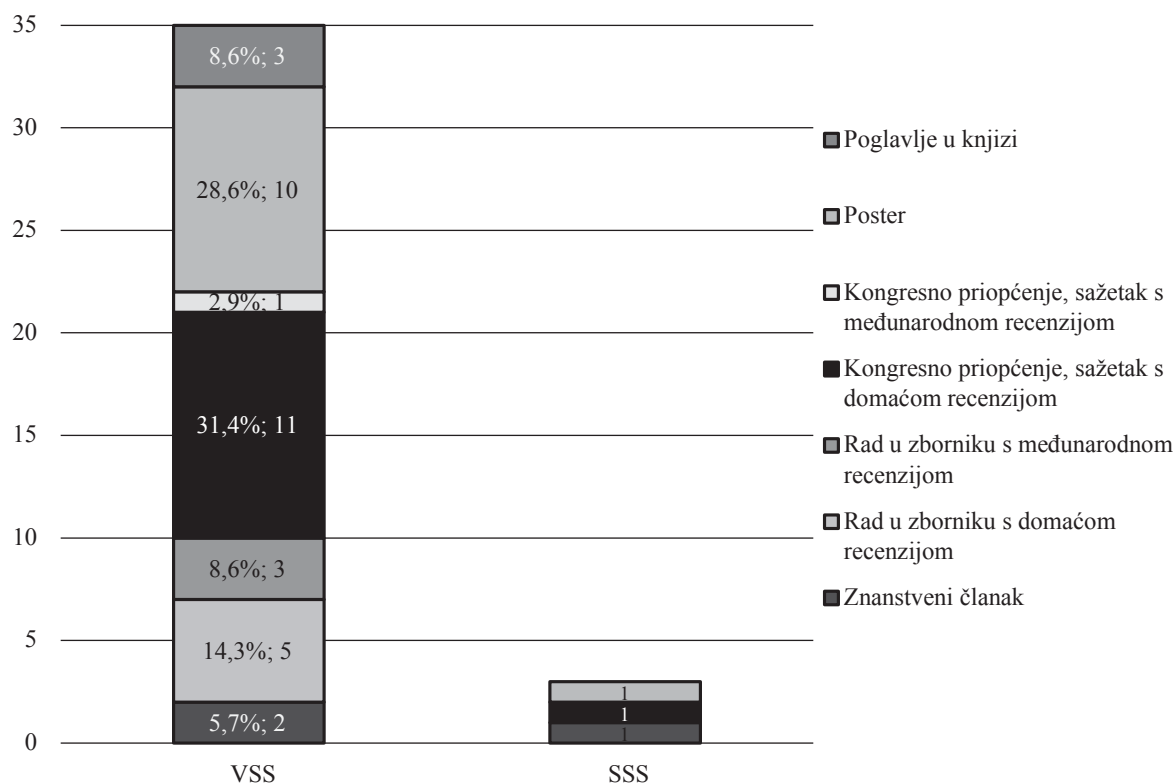
SEP (op.a. Sestrinski edukativni portal), Pliva. Istraživanje je izdvojilo učestalije korištenje različitih mrežnih stranica s medicinskim sadržajem, nego specijaliziranih medicinskih baza podataka. Ispitanici su različito označavali medicinsku bibliografsku bazu kao Medline i PubMed.

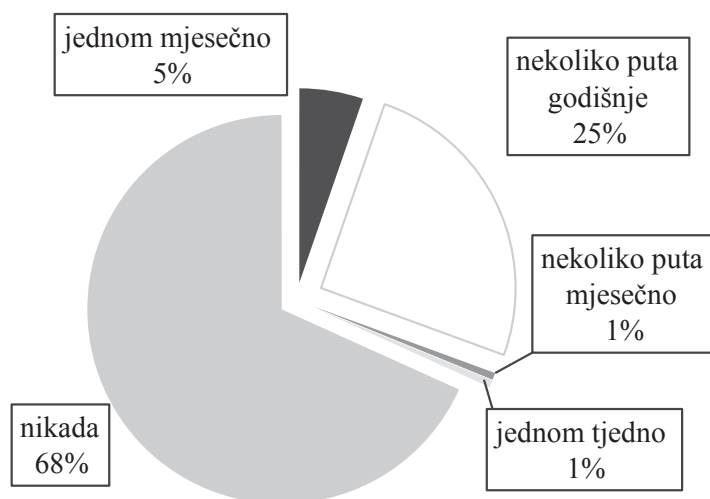
Slika 3. Znanstvene baze podataka za pretraživanje

Od ukupnog broja ispitanika koji su objavili znanstveni rad, njih 83% imaju visoki stupanj obrazovanja (VSS). Tematski radovi iz područja sestrinstva najviše se objavljuju u zbornicima skupova ili kongresa na kojima sestre predstavljaju svoja iskustva i spoznaje iz svakodnevnog rada u obliku posterskog izlaganja, kao najčešćeg oblika znanstvenog komuniciranja (Slika 4.). Poster kao komunikacijsko sredstvo omogućava sažetu prezentaciju najznačajnijih saznanja, a njegova priprema i oblikovanje omogućavaju brzi protok informacija, ne iziskuje previše vremena, skraćuje vrijeme predavljanja. Objavljivanje znanstvenog rada jedan je od uvjeta pri upisu na diplomski sveučilišni studij sestrinstva pri Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a potiče se na samom studiju.

Rezultati prikazani Slikama 5. i 6. su se odnosili na korištenje Knjižnice KB Dubrava u svakodnevnom i istraživačkom radu. Knjižnica KB Dubrava osim stručne literature ima i beletristički fond. Knjižnicu KB Dubrava (KBD) 68% ispitanika nikada ne koristi, dok je 25% ispitanika koristi nekoliko puta godišnje (Slika 5.). Visoki postotak ispitanika koji nikada ne koriste knjižnicu vjerojatno bi se mogao objasniti činjenicom da na svakom bolničkom odjelu postoje računala s pristupom svim relevantnim bazama podataka, kao i bežična internetska mreža unutar bolnice kojoj zaposlenici imaju pristup. Međutim, da bi se ta pretpostavka potvrdila, bilo bi potrebno provesti posebno istraživanje što izlazi iz okvira ovoga rada.

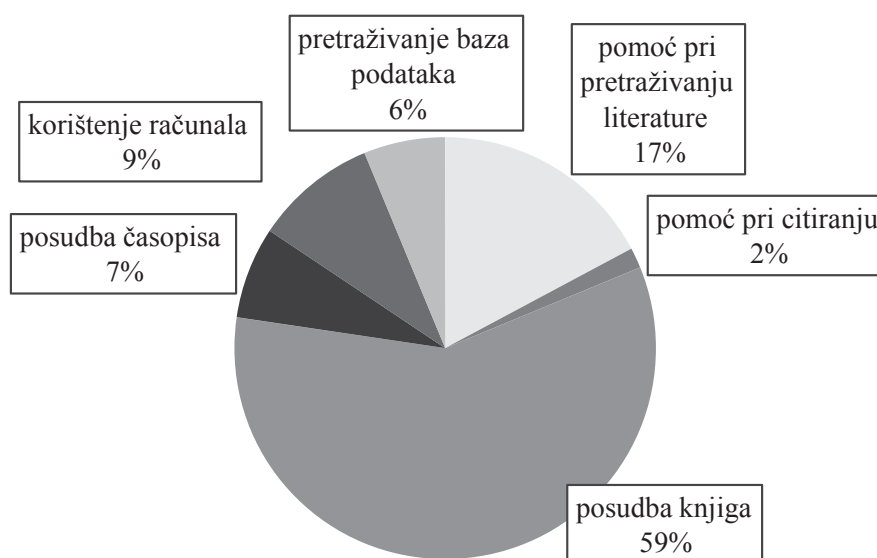
Slika 4. Objavljeni znanstveni radovi prema vrsti rada i stupnju obrazovanja

Slika 5. Korištenje knjižnice KBD-a

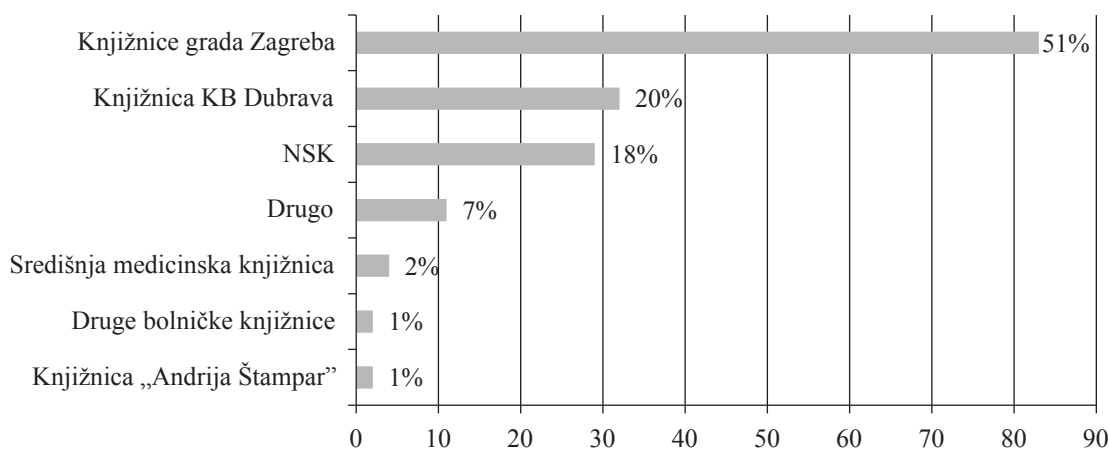
Trećina ispitanika (32%) koja se služi knjižnicom najviše koristi uslugu posudbe knjiga (59%), zatim pomoć pri pretraživanju literature (17%), a njih 9% koristi računala u knjižnici (Slika 6.).

Zadnje pitanje, zatvorenog tipa, odnosilo se na korištenje drugih knjižnica, gdje su se ponuđeni odgovori većinom odnosili na medicinske knjižnice: KBD, Knjižnica

Slika 6. Korištenje usluga knjižnice KBD-a

„Andrija Štampar“, Središnja medicinska knjižnica, Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, druge bolničke knjižnice, Knjižnice grada Zagreba (KGZ), Nacionalna i sveučilišna knjižnica (NSK). Zadnja ponuđena opcija odgovora (‘drugo’) bila je otvorenog tipa gdje su ispitanici mogli navesti druge knjižnice. Ispitanici su navodili knjižnicu Zdravstvenog veleučilišta u Zagrebu i narodne knjižnice izvan Zagreba. Više od polovice ispitanika (51%) koristi usluge KGZ-a, 20% ispitanika se služi matičnom bolničkom knjižnicom, dok 18% ispitanika koristi usluge NSK (Slika 7.). S obzirom na to koja područja obuhvaćaju fondovi ove tri izdvojene knjižnice, zanimljiv je podatak da ispitanici medicinsko osoblje literaturu najviše potražuje u KGZ-u. Smatramo kako bi ovaj podatak trebalo dodatno istražiti kako bi se utvrdilo koja je točno stručna literatura tražena u KGZ-u. S obzirom da u pitanju o korištenju drugih knjižnica nije bilo izričito navedeno da se misli na korištenje u strogo profesionalne, stručne

Slika 7. Odabir knjižnica u istraživačkom radu

medicinske svrhe, lako je moguće da su ispitanici krivo razumjeli pitanje te navodili knjižnice koje koriste u svakodnevnom životu.

Zadnji dio upitnika se odnosio na informacijsku pismenost u kontekstu ispravnog navođenja literature. Ispitanici su pokazali nesnalaženje pri prepoznavanju elemenata napisane reference. Tri pitanja iz upitnika odnosila su se na jedan primjer reference iz koje je bilo potrebno prepoznati gdje je rad objavljen, koji je stil citiranja upotrijebljen te koji se podatak u referenci odnosi na volumen. Samo 27% ispitanika je točno prepoznalo da je navedeni članak objavljen u časopisu, 23% je znalo prepoznati oznaku volumena, dok je samo 7% znalo da se radi o Vancouverском stilu citiranja.¹² Nije za očekivati da medicinsko osoblje zna prepoznati stil citiranja na primjeru reference, ali s obzirom da u medicinskoj literaturi prevladava Vancouverски stil citiranja, cilj je bio provjeriti jesu li ispitanici upoznati s tom činjenicom.¹³

Zaključak

Rezultati ovoga anketnog ispitivanja pokazuju da ispitanici prepoznaju potrebu za informacijama, ali i da većina nije dovoljno informacijski pismena da bi koristila izvore koji su u znanstvenom smislu najrelevantniji. To dokazuje važnost i svrhovitost poučavanja specifičnih informacijskih vještina na razini visokih učilišta na polju sestrištva. Podizanjem akademske razine obrazovanja medicinskih sestara i provođenjem trajne edukacije povećava se stupanj kvalitete zdravstvene njege. U tom okruženju razvija se sestrištvo kao znanstvena disciplina u kojoj informacijska pismenost zauzima središnje mjesto. Rezultati ovoga anketnog ispitivanja dokazuju važnost i svrhovitost poučavanja specifičnih informacijskih vještina na razini visokih učilišta na polju sestrištva. Iako postoje *Standardi* koji su teorijski okvir za razvijanje informacijske pismenosti, potrebno je povećati vidljivost knjižnice i uključiti je u trajno obrazovanje i informacijsko opismenjavanje, kako bi se povećalo korištenje njezinih usluga i proširila njena osnovna djelatnost kao bolničke knjižnice. Provedeno istraživanje pružilo je uvid u dio obrasca informacijskog ponašanja koji se odnosi na korištenje informacijskih izvora te na prepoznavanje elemenata navođenja i pisanja refe-

¹² Vancouverски stil – International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE), utjecajno međunarodno tijelo urednika medicinskih časopisa, u svojim je uputama za pripremu rukopisa za objavljivanje u medicinskim časopisima predložilo način navođenja/citiranja literature poznat pod nazivom Vancouverски stil citiranja. Taj način citiranja najčešće se susreće u medicinskoj literaturi. Vidi: Kako citirati?: pomoć prilikom navođenja literature. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <http://ark.mef.hr/citiranje.pdf>

¹³ Vancouverски stil citiranja koristi se za navođenje literature korištene u pisanju diplomskih, završnih specijalističkih i doktorskih radova na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Vidi: Diplomski sveučilišni studij sestrištva pri Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <http://www.mef.unizg.hr/studiji/diplomski/diplomski-studij-sestrištva/>

renci, što je dio informacijske pismenosti. Rezultati su ukazali na postojanje potrebe i važnosti sustavnog učenja iz različitih vrsta izvora i mogućnosti pristupa znanju, učenja različitih strategija pretraživanja, te odabira, interpretacije i sintetiziranja novog znanja u svakodnevnom sestrijskom praktičnom, ali i teorijskom, akademskom okruženju.

Literatura

- American Library Association. Presidential Committee on Information Literacy: final report. Washington, D.C: ALA, 1989. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential>
- Cheek, J.; I. Doskatsch. Information literacy: a resource for nurses as lifelong learners. // *Nurse Education Today* 18(1998), 243-250.
- Diplomski sveučilišni studij sestrijsva pri Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <http://www.mef.unizg.hr/studiji/diplomski/diplomski-studij-sestrijsva/>
- Hurwitz, S. R.; D. C. Slawson. Should we be teaching information management instead of evidence-based medicine? // *Clinical Orthopedics and Related Research* 10, 468(2010), 2633-2639. DOI: 10.1007/s11999-010-1381-x
- Information literacy competency standards for nursing. // *The Association of College & Research Libraries: ACRL*. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <http://www.ala.org/acrl/standards/nursing>
- Jacobs, S. K.; P. Rosenfeld; J. Haber. Information literacy as the foundation for evidence-based practice in graduate nursing education: a curriculum-integrated approach. // *Journal of Professional Nursing* 19, 5(2003), 320-328.
- Kako citirati?: pomoć prilikom navođenja literature. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <http://ark.mef.hr/citiranje.pdf>
- Majid, S.; S. Foo; B. Luyt; X. Zhang; Y. Theng; A. Chang; I. A. Mokhtar. Adopting evidence-based practice in clinical decision making: nurses' perceptions, knowledge and barriers. // *Journal of Medical Library Association* 99, 3(2011), 229-236. DOI: 10.3163/1536-5050.99.3.010
- Markulin, H.; J. Petrak. Informacijski mrežni servis: potpora knjižnice u provođenju prakse utemeljene na znanstvenim dokazima. // *Liječnički vjesnik* 136, 1/2(2014), 49-52. [citirano: 2017-03-15]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/172587>
- Rosenberg, W.; A. Donald. Evidence based medicine: an approach to clinical problem solving. // *British Medical Journal* 310(1995), 1122-1126.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sestrijsvu. // *Narodne novine* 57(2011). [citirano: 2018-09-17]. Dostupno na: <http://www.zakon.hr/z/407/Zakon-o-sestrijsvu>